Анотація

Розроблено комплекс педагогічних умов реалізації особистісно-орієнтованої професійної підготовки майбутніх економістів; проаналізовано умови формування навчальної та професійної мотивації студентів, які мають виняткову первісну значущість у професійній підготовці майбутніх економістів.

Аннотация

Разработан комплекс педагогических условий реализации личностно-ориентированной профессиональной подготовки будущих экономистов; условия формирования учебной и профессиональной мотивации студентов, которые имеют исключительную значимость в профессиональной подготовке будущих экономистов.

Подано до редакції 8.10.2007.

©2007 **Овдійчук Л.М.**

КУРС "ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА" У КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ СЛОВЕСНИКІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Курс "Дитяча література" введений до університетських програм порівняно недавно (на початку 90-их р.). Необхідність вивчення цієї дисципліни виникла у ВНЗ педагогічного спрямування зі спеціальності "Українська мова та література", "Зарубіжна література" з цілком практичних причин: випускники вищих закладів освіти приходять до школи без відповідних фактичних знань пропедевтичного курсу літератури, основою якого є твори власне дитячої літератури.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Підручники і посібники попередніх десятиліть (автори Л.Кіліченко, П.Лещенко, І.Проценко) розраховані на студентів педагогічних факультетів та на учнів педагогічних училищ [3, 4]. Хоча за часів незалежної України було видано кілька хрестоматій з української дитячої літератури: "Українська дитяча література. Хрестоматія". У 2-х част. / Упор. І.Луценко, А.Подолинний, Б.Чайковський, 1992; "Українська дитяча література: Антологія" / Вступ. ст. та упоряд. Л.Козачок, 2002; "Рідне слово. Українська дитяча література: Хрестоматія": У 2 кн. (Упоряд. З.Варавкіна, А.Мовчун, М.Черній; 1999, які певною мірою узагальнили основні етапи становлення української дитячої літератури, проте лише перша із названих вище призначена для студентів філологічних факультетів [10]. Щодо зарубіжної дитячої літератури, то вона розглядалася авторами посібників і підручників з російської дитячої літератури (В. Терновський) у розділі перекладна література для дітей (Детская литература. Учеб. пособие для учащихся школьных отделений педагогических училищ / Под ред. А. Терновского. – М.: Просвещение, 1977). Окремою книгою "Зарубежная детская литература: Ученик для студентов библиот. фак. ин-тов культуры / Сост. И. Чернявская" вийшла у 1982р. (друге видання). У 1989 р. з'явився підручник для студентів інститутів культури "Зарубежная литература для детей и юношества. В 2-х т. / Под. ред. В. Мещерякова, И.Чернявской. – М.: Просвещение»[1], який зробив значний крок у дослідженні, систематизації та узагальненні дитячої літератури зарубіжжя. Це було друге видання, перероблене і доповнене

На основі цих матеріалів, окремих досліджень, у тому числі власних, автор статті уклала модульний курс "Дитяча література", посібник для студентів філологічних факультетів університетів та педагогічних інститутів.

Формулювання цілей статті... Мета цієї статті – окреслити об'єкт, предмет, завдання і структуру зазначеного вище курсу. Завдання, які ставимо перед собою:

1) окреслити поняття "дитяча література";

2) визначити об'єкт, предмет, завдання курсу;

3) з'ясувати рівень досліджень в галузі теорії та критики дитячої літератури;

4) сформулювати основні проблеми вивчення дисципліни у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження... Поняття "дитяча література" сприймається неоднозначно у колі науковців, оскільки передбачає визнання чи невизнання її специфіки.

Проте не можна заперечувати, що "*власне дитяча література* – ще мало досліджене, специфічне і, що важливо, автономне явище світової культури. Вона не підлягає законам узвичаєного літературознавства чи критики і відповідно не може бути ними поцінована. Це одна з наймолодших гілок на дереві людської творчості, яка за віком поступається хіба що кінематографу чи комп'ютерним технологіям і так само, як і вони, синкретична за своєю суттю. *Дитяча література*, як окреме художнє явище, має свою історію, теорію та критику, що аж ніяк не ідентичні своїм власне літературним відповідникам.

Поняття "дитяча література" включає в себе художні тексти:

– створені самими дітьми;

– створені дорослими й адресовані дітям певної вікової групи незалежно від стилю їх написання (художній, публіцистичний, науково-популярний, навчально-виховний);

– свідомо введені у коло дитячого читання і відповідно адаптовані до вікових можливостей дітей [6; 3]".

Тобто джерелами дитячої літератури є фольклор та художня література (українська та світова), твори яких увійшли в дитяче читання, а також література, що твориться письменниками спеціально для дітей різних вікових груп. Наприклад, Д.Дефо створив свій роман про Робінзона Крузо для дорослого читача, проте він став улюбленим твором підлітків у адаптованому вигляді.

Н.П.Марченко у статті "Не задля теоретичних абстракцій: До питання розрізнення понять "дитяча книга", "дитяча література" та "література про дітей та дитинство" [6] дає характеристику поняттям, які розкривають різні сторони цього явища.

Дитяча книга – це сукупність усієї друкованої продукції, розрахованої на дитячу аудиторію, яка підлягає бібліографічній класифікації та вартісній оцінці.

Дитяча література – окремішнє явище світового літературного процесу, яке має власну специфіку і підпорядковується своїм принципам літературно-критичного аналізу та літературного дослідження.

Література про дитину та літературу – складова частина загальносвітового літературного процесу, співвідносна з усіма його ознаками та явищами.

Перше з понять включає в себе наступні і є ширшим, оскільки і охоплює і друкований матеріал, котрий в жодному разі не може бути поцінований літературознавством – навчальну та пізнавальну книгу, зокрема, буквері, читанки, текстові збірники тощо. Всі ці видання не є власне літературним явищем і можуть оцінюватися лише з методичного, поліграфічного чи історико-соціального погляду. У цьому випадку художній текст є не самодостатньою вартістю, а складовою виваженого комплексного впливу на певну вікову групу дітей. Дитяча література завжди передбачає усвідомлену орієнтацію на читача певного віку і містить тією чи іншою мірою дидактичний елемент.

"Таким чином, *дитяча література – це та література, яка відповідає рівневі дитячих знань, їхньому життєвому досвіду, психологічному розвитку і має свої жанрові та художні особливості, відповідну тематику й технічне оформлення* [4, с.19]".

Проте, коли мова йде про курс "дитяча література" для студентів-філологів, то *об'єктом* вивчення є процес становлення і розвитку зарубіжної та української дитячої літератури. *Предметом* курсу є тексти творів дитячої літератури. В основу авторського курсу покладено нині діючі програми "Українська література. 5-11 клас" О.Бандури і Н.Волошиної – Шкільний світ, 2001, "Українська література. 5-12 клас", за ред. Р.Мовчан, 2005 та "Зарубіжна література. 5–11 клас" за ред. Д.Затонського, 2001, "Зарубіжна література. 5-12 клас", 2005, за ред. Д.Наливайка, а також факультативний курс української літератури для учнів 7-11 класів, укладач П.Хропко, 1990. Предмет "Дитяча література" – важливе доповнення до курсів історії української, зарубіжної літератури та методик їх викладання у загальноосвітній школі у фаховій підготовці майбутніх учителів-словесників. Ця дисципліна дає ґрунтовні знання студентам про специфіку дитячої літератури, знайомить з кращими фольклорними та авторськими творами для дітей різного віку, які вивчаються у 5–8 класах загальноосвітніх закладів на уроках української та зарубіжної літератури, на факультативних заняттях, а також рекомендовані шкільними програмами для самостійного читання.

Пропонований курс не має аналогів, оскільки синхронно розкриває процес становлення та розвитку української та зарубіжної літератури для дітей за хронологією.

Завдання курсу – забезпечити студентів основними теоретичними знаннями і підготувати до виконання індивідуальних завдань, тестів, контрольних робіт, які спрямовані на засвоєння змісту художніх творів, формування вмінь літературознавчого аналізу, порівняння ідейно-тематичної спільності, розкриття їх пізнавального, виховного та естетичного значення, що сприятиме підвищенню фахового рівня майбутніх учителів-словесників.

Посібник побудований за модулями, що дає можливість структурувати навчальний матеріал у систему та сприяє свідомому засвоєнню знань студентів у повному обсязі. Перший змістовий модуль "Дитяча література як предмет, її становлення і розвиток" у свою чергу складається із 5 тематичних модулів: "Вступ до курсу", "Фольклор як першоджерело дитячої літератури", "Найдревніші пам'ятки культури та фольклор народів світу в дитячому читанні", "Становлення і розвиток світової дитячої літератури", "Становлення і розвиток дитячої літератури в Україні", що передбачають виклад теоретичного матеріалу, тести, запитання та завдання для самоконтролю, самостійної та індивідуальної роботи. Розглядаються такі теоретичні питання: предмет курсу "Дитяча література" та джерела дитячої літератури, література для дітей як органічна частина художньої літератури, специфіка дитячої літератури, вікові особливості сприйняття художньої літератури, роль літератури у розумовому, моральному та естетичному вихованні дітей, наукові дослідження в галузі дитячої літератури, поняття про дитячий фольклор та його класифікація, пісенна лірика для дітей, прозовий дитячий фольклор; жанри, які перейшли в дитячий фольклор із загальної народної творчості, календарно-обрядова поезія для дітей, героїчний та негероїчний епос у дитячому читанні, фольклор народів світу в дитячому читанні, міфічні оповіді як різновид дитячої літератури, "Священні книги" та їх роль у пізнавальному та естетичному розвитку дітей, подається творчість яскравих представників зарубіжної дитячої літератури: Я.Коменського, Ш.Перро, Андерсена, В.Скотта, Ф.Купера, В.Гюго, Ж.Санд, О.Дюма (батька), О.Пушкіна, А.Погорєльського, В.Одоєвського та ін. Становлення і розвиток української дитячої літератури розкривається за допомогою таких питань: перші школи в Київській Русі, їх значення і роль у розвитку освіти та культури, літературні пам'ятки доби Київської Русі у дитячому читанні, призначення та особливості друкованих

книжок для дітей у другій половині XVI початку XVII століття, роль Г.Сковороди у становленні та розвитку дитячої літератури, загострення уваги національно свідомої інтелігенції (кінець XVIII перша половина XIX століття) до питань освіти, історії, дитячої літератури, періодики, нова якість дитячої літератури дошевченківського періоду в плані змісту, художньої форми, особливостей мови, специфіки жанру.

Другий змістовий модуль "Здобутки і проблеми дитячої літератури XIX–XXст." має 4 тематичних модулі ("Нова якість світової дитячої літератури у другій пол. XIX – поч. XX століття", "Розвиток української дитячої літератури у другійполовині XIX на початку XX століття", "Новизна тематики, жанрів та проблематика творів світової дитячої літератури XX століття", "Проблеми та здобутки української дитячої літератури XX століття") й аналогічні завдання. У рамках цього модуля значна увага приділяється реалістичній виховній літературі та її представникам Ч.Діккенсу, Д.Грінвуду, М.Додж, Г.Бічер-Стоу, Г.Мало, Марку Твену, виникненню нових жанрів, зокрема наукової фантастики та детективу, особливостям літературної казки. Українська класична література представлена творчістю Т.Шевченка, М.Вовчка, М.Коцюбинського, Л.Українки, Л.Глібова, з'ясовується роль І.Франка у розвитку дитячої літератури як письменника, критика і теоретика, О.Пчілки як редактора, видавця, письменниці, громадської діячки. Мова йде також про нові жанри та теми в дитячій літературі, про дитячі журнали та альманахи кінця XIX початку XX століття. У розділах, присвячених сучасній дитячій літературі, виявляються основні тенденції розвитку дитячої літератури: жанрова трансформація літературної казки, особливості анімалістичних творів, тема дитинства та воєнна тема і її осмислення. Особливості розвитку української дитячої літератури виявляються через історичні обставини. Найперше це стосується антиказкової кампанії та її подолання у 30-их рр., започаткування та розвитку пригодницького та науково-фантастичного жанру, інтересу до народознавчої тематики на початку 90-х років.

У посібнику також вміщені плани практичних занять, у яких чітко визначено, що студенти повинні знати і вміти після проведення заняття, контрольні запитання. Схеми і таблиці, наприклад, "Священні книги" – найдавніші писемні пам'ятки словесного мистецтва", "Дитячий фольклор та його класифікація", "Героїчний епос у дитячому читанні" вміщені в додатках, і допомагають сприймати значний за обсягом матеріал в узагальненому вигляді.

У кінці посібника поданий список знакових у дитячій літературі творів для обов'язкового прочитання і вивчення напам'ять з чітко визначеними критеріями оцінювання.

Пропоноване видання має виразну професійну спрямованість, оскільки знайомить майбутніх філологів з пропедевтичним курсом української та зарубіжної літератури за новими шкільними програмами, дає цілісне і ґрунтовне уявлення про процес становлення та розвитку світової дитячої літератури, поглиблює знання з теорії літератури, літературної критики. У процесі опрацювання курсу, студентам рекомендуються для ознайомлення статті, що час від часу з'являються на шпальтах газети "Літературна Україна", журналів "Дзвін", "Вітчизна", "Дніпро", "СІЧ", "Сучасність", "Всесвітня література в середніх навчальних закладах України". У них йдеться про творчість окремих дитячих письменників, рідше – статті аналітичного характеру про проблеми і здобутки дитячої літератури загалом, а також огляди, рецензії на нові книги. Серед авторів статей з проблем дитячої літератури варто назвати С.Іванюка "Випробування дитинством. Про розвиток дитячої літератури", А.Качана "Література для дітей – гіркий плід українського "книжкового саду", М.Русанівського "Мова літератури для дітей", Р.Стаднійчука "Дитяча література: від реалій до ідеалу", Б.Чайковського "Батьки і діти: [Роздуми про дитячу літературу в Україні]", М.Славову "Попелюшка літератури: Теоретичні аспекти літератури для дітей" [3, 7, 9, 11, 12].

Висновки... Більшість сучасних дослідників вважають, що при такому високому розвитку дитячої літератури на сучасному етапі виникає необхідність в узагальненні значного історико-літературного матеріалу – написання монографії про творчий шлях письменників, які зробили значний внесок у дитячу літературу, праць синтетичного характеру про шляхи і етапи, які пройшла література для дітей і юнацтва. Для забезпечення дальшого її розвитку необхідно дослідити ряд питань теоретичного характеру. Поки що лише в загальних рисах визначені критерії критики дитячої літератури. Такий стан нинішньої науки, безумовно, ускладнює вивчення курсу "Дитяча література" у ВНЗ, оскільки студентам на 1 курсі без відповідної фахової підготовки важко самостійно аналізувати та оцінювати тексти, робити висновки про їх художньо-естетичну вартість. Тому посібник "Дитяча література" є спробою узагальнити та систематизувати матеріал про становлення, розвиток, проблеми і здобутки дитячої літератури в Україні та світі і допомогти студентам-словесникам в опануванні зазначеного курсу.

Література

1. Зарубежная литература для детей и юношества. В 2-х т. / Под. ред. В. Мещерякова, И.Чернявской. – М.: Просвещение, 1989. – 271.
2. Історія всесвітньої літератури в 9-и томах. – К.: Наука, 1983 – 1996.
3. Іванюк С. Випробування дитинством. Про розвиток дитячої літератури // Сучасність. – 1992. - №3. С. 176-183.
4. Кіліченко Л.М., Лещенко П. Я., Проценко І. М. Українська дитяча література. – К: Вища школа, 1979. – 334с.
5. Кіліченко Л.М.Українська дитяча література. – К.: Вища школа, 1988.
6. Марченко Н.П. Не задля теоретичних абстракцій: До питання розрізнення понять "дитяча книга", "дитяча література" та "література про дітей та дитинство // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1996. – №11. – С. 3-5.

7. Русанівський В. М. Мова літератури для дітей // Мовознавство. – 2006. – №5. – С.3-14.
8. Сетин Ф. И. История русской детской литературы, конец X – 1-я половина XIX в.: Учеб. Для стедентов ин-тов культури, пед ин-тов и ун-тов. – М.: Просвещение, 1990. – 303 с.
9. Стаднійчук Р. Дитяча література: від реалій до ідеалу // Слово і час. – 1994. – № 9-10. – С. 41-44.
10. Українська дитяча література. Хрестоматія. У 2-х част. / Упор. І.А.Луценко, А.М.Подолинний, Б.Й.Чайковський. – К.: Вища школа, 1992.
11. Чайковський Б. Батьки і діти: [Роздуми про дитячу літературу в Україні] // Літературна Україна. – 1998. – 31 грудня.
12. Шинкарук С. Дитяча література: шляхи подолання кризи [Інтерв'ю з пиьменниками, що пишуть для дітей» // Книжковий клуб плюс. – 2006. – №7-8. – С. 6-12.

Анотація

У статті розглядаються об'єкт, предмет і структура курсу "дитяча література", дається визначення поняттю "дитяча література"; з'ясується рівень і обсяг досліджень у цій галузі; розкриваються основні проблеми вивчення дисципліни у ВНЗ.

Аннотация

В статье рассматриваются объект, предмет и структура курса "Детская литература", определяется понятие "детская литература", уровень и объем научных исследований в этой области, а также раскрываются основные проблемы изучения этого предмета в высших учебных заведениях.

Подано до редакції 14.11.2007.

©2007 **Романова Г.М.**

СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ ЕКОНОМІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Гуманістична спрямованість сучасної освіти є загальновизнаною, водночас зрозуміло, що її втілення неможливе без сприйняття гуманістичних ідеалів тими, хто здійснює педагогічну діяльність. Педагогічна теорія та практика свідчать про те, що існують певні розбіжності між ідеалами та реальністю. На сьогодні достатньо гостро постає проблема професійно-педагогічної підготовки викладачів вищих навчальних закладів, зокрема економічних. У психолого-педагогічній літературі визнаним є факт, що педагогічний персонал вищих навчальних закладів здебільшого немає спеціальної ані психологічної, ані педагогічної підготовки, і тому очікувати від викладачів вищої школи високої психологічної та педагогічної культури немає підстав [6, с.292].

Аналіз публікацій і досліджень, у яких започатковано розв'язання даної проблеми... Різним аспектам підготовки викладачів вищої школи присвячені роботи М.В.Артюшиної, Н.В.Басової, С.С.Вітвицької, З.Ф.Єсарьової, В.А.Семиченко, В.О.Якуніна та ін. Разом з цим питання цілей та завдань такої підготовки, її форм та методів, психологічних та педагогічних умов залишаються відкритими.

Отже, тема статті є актуальною, а її мета – визначити сучасні орієнтири професійної підготовки викладачів вищих економічних навчальних закладів.

Шукати такі орієнтири можна у двох напрямах: у напрямі діяльності та у напрямі особистості. Відповідно до першого напряму мова буде йти про побудову моделей вищих рівнів педагогічної діяльності. У розробці цих моделей визначаються дві основні тенденції: "професіографічна" та "персонологічна" [5, с.17-18]. У професіонологічних моделях особистості фахівця вибір основних професійно значущих властивостей здійснюється на основі вимог, які висуває педагогічна професія. На відміну від них, персонологічні моделі ґрунтуються на виборі базових професійно важливих властивостей і якостей, виходячи з загальнопсихологічних уявлень про особистість, при цьому мається на увазі її багатофакторна структура. У обох випадках ступінь відповідності реально сформованої системи професійно важливих якостей особистості еталонним моделям може бути інтерпретована як міра психологічної підготовленості чи рівень професійної майстерності спеціаліста у педагогічній діяльності.

Формулювання цілей статті... Мета статті – розглянути проблему підготовки викладачів вищих економічних навчальних закладів, зокрема визначенню тих орієнтирів, на які вона має спрямовуватися. Проаналізувати зовнішні орієнтири педагогічної підготовки, а саме професіологічна та персонологічна моделі, та внутрішні, такі як очікування сучасних студентів та прагнення викладачів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Відповідно до професіонологічного принципу побудови моделей спеціаліста психологічна підготовленість виступає як комплекс фенотипових властивостей, які доступні зовнішньому спостереженню і визначаються зазвичай експертним шляхом. Ступінь їх відповідності вимогам педагогічної діяльності зумовлює її продуктивність і успішність. Відповідно до персонологічного принципу побудови моделей спеціаліста психологічна підготовленість виступає як сформована у процесі навчання і досвіду